

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
(Майя НІКОЛАЄВА)

«*Сереся*» 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Виробнича практика

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітньо-професійна програма: «Землекористування і оцінка земель»

Робоча програма навчальної дисципліни «Виробнича практика». Одеса: ОНУ, 2023. 14 с.

Розробники:

Андрій Буяновський, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру;
Микола Тортник, кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 01 від "30" 08 20 23 р.

Завідувач кафедри _____ (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)

Погоджено із гарантом ОПП «Землекористування і оцінка земель»

_____ (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету

Протокол № 1 від "30" 08 20 23 р.

Голова НМК _____ (Віталій СИЧ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20___ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20___ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 6,0 годин – 180 змістових модулів – 3	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>106 Географія</u> (код і назва) Спеціалізації: _____ (назва) Рівень вищої освіти: <u>Перший (бакалаврський)</u>	Обов'язкова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		3-й	
		<i>Семестр</i>	
		6-й	
		<i>Лекції</i>	
		год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		180 год.	год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - год.	
Форма підсумкового контролю: <i>диференційний залік</i>			

Вступ

Робоча програма освітньої компоненти «Виробнича практика» складена для здобувачів закладів вищої освіти (ЗдВО) III-го курсу відповідно до освітньої програми підготовки бакалаврів «Землекористування і оцінка земель» зі спеціальності 106 Географія. Тривалість практики у відповідності до навчального плану 4 тижні (6,0 кредитів, 180 годин).

Практична підготовка ЗдВО є обов'язковим компонентом освітньої програми для здобуття освітнього ступеня першого (бакалаврського) рівня. Головною метою практичної підготовки ЗдВО є набуття ними професійних компетентностей і відповідних результатів навчання, пов'язаних з опануванням методів організації, виконання і узагальнення результатів фахової діяльності, організації і проведенням наукових досліджень, оформленням і публікацією отриманих наукових результатів тощо.

Виробничі практики – одні з найважливіших складових частин в підготовці бакалаврів природничої галузі. На цій практиці студенти закріплюють отримані теоретичні знання і практичні уміння і навички, опановують нові методи та методики, адаптуються до виробничих умов, соціалізуються, тощо. Виробнича практика є основою для закріплення теоретичних знань студентів, отриманих на заняттях з обов'язкових дисциплін. Вона сприяє формуванню і поглибленню багатьох географічних понять, розширенню і поглибленню знань про прикладні аспекти географічних дисциплін, зокрема роботі з картами, роботі зі спеціалізованими інструментами, обладнанням, програмними пакетами, тощо. Пропонована виробнича практика є однією з головних складових підготовки фахівців-географів, головними завданнями якої адаптація теоретичних знань до практичної діяльності, набуття ними навиків самостійної фахово-професійної та науково-дослідницької діяльності, зокрема з акцентом на фокус ОПП «Землекористування і оцінка земель».

Виробнича практика бакалаврів за цією ОПП проходить у 6 семестрі та завершується підготовкою звітної документації (щоденник і звіт) з їх публічним захистом у формі диференційованого заліку.

1. Мета та завдання практики

Метою практики є закріплення теоретичних знань, отриманих на заняттях з обов'язкових дисциплін; набуття професійних компетентностей і відповідних результатів навчання, пов'язаних з опануванням методів організації, виконання і узагальнення результатів професійно-фахової діяльності, організації і проведенням наукових досліджень, оформленням і публікацією отриманих наукових результатів тощо.

Основними завданнями практики, виходячи із вище викладеної і сформульованої мети є наступні:

- закріплення і поглиблення теоретичних, зокрема і географічних, знань;
- поглиблення знань про прикладні аспекти географічних дисциплін, зокрема при роботі з картами, інструментами, обладнанням, програмними

- офісними і геоінформаційними пакетами, тощо;
- розширення і поглиблення знань про проблеми ґрунто- і землекористування, оцінювання стану ґрунтів і земель, практичного застосування отриманих результатів досліджень;
 - виконання професійно-фахової діяльності, організації і проведенням наукових досліджень, оформленням і публікацією отриманих наукових результатів тощо;
 - застосування на практиці отриманих знань, умінь і навиків, набутих компетентностей, формування відповідних програмних результатів.

В процесі проходження практики у ЗдВО мають формуватися елементи наступних *компетентностей*:

а) *загальних*: ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою; ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні; ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; ЗК 9. Здатність працювати автономно; ЗК 10. Навички здійснення безпечної діяльності; ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

б) *фахових*: ФК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства; ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах; ФК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтної оболонки; ФК 6. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання; ФК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати; ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності; ФК12. Здатність проводити польові та камеральні роботи ґрунтознавчо-географічного спрямування; ФК13. Здатність надавати правову оцінку природокористування та використання ґрунтово-земельних ресурсів, оцінку сучасного стану землекористування, виділяти головні проблемні питання та надавати шляхи їх вирішення з метою оптимізації ґрунто- і землекористування; ФК14. Здатність застосовувати відповідні методи ґрунтознавчих робіт і досліджень, оцінювання ґрунтів і земель в практичній діяльності, встановлювати та аналізувати вплив природних та антропогенних факторів на об'єктивну вартість (цінність) ґрунтів і земель в сучасних умовах кліматичних трансформацій, земельної та адміністративно-територіальної реформи, різної ефективності господарювання; ФК15. Здатність застосовувати відповідні методи топографо-геодезичних та

землевпорядних робіт і досліджень в практичній діяльності, аналізувати вплив та адаптуватися до змін земельної реформи.

Очікувані результати практики. За результатами проходження виробничої практики ЗдВО повинен

знати:

- польові та лабораторні методи дослідження компонентів геосфери, зокрема і ґрунтів;
- методи вивчення і дослідження проблем ґрунто- і землекористування та їх оцінки;
- статистичні та картографічні методи обробки результатів досліджень.

вміти:

- обрати методи, засоби та обладнання з метою здійснення професійної діяльності в галузі природничих наук, зокрема географії;
- самостійно збирати, обробляти, аналізувати дані у польових і камеральних (зокрема лабораторних) умовах;
- узагальнювати фондові і архівні матеріали, опрацьовувати літературу та інформаційні джерела у відповідності до поставленої мети і завдань робіт і досліджень;
- проводити оцінку стану ґрунтів і земель,
- застосовувати сучасні інструменти і обладнання при виконанні польових і камерально-аналітичних робіт і досліджень, програмні продукти (зокрема ПС-пакели) для обробки і представлення отриманих результатів;
- використовувати знання, уміння і навички в практичних ситуаціях;
- працювати як в колективі (команді), так і самостійно (автономно), тощо.

Програмними результатами практики є наступні: P01. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук; P03. Пояснювати особливості організації географічного простору; P04. Аналізувати географічний потенціал території; P10. Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні; P11. Дотримуватися морально-етичних аспектів досліджень, чесності, професійного кодексу поведінки; P12. Знати і вміти використовувати методи ґрунтознавства і географії ґрунтів, проводити оцінку існуючого землекористування, природокористування, його правочинність; P13. Вміти застосовувати географічні і ґрунтознавчі методи в практичній діяльності, аналізувати результати оцінки стану природо-, ґрунто- і землекористування, проводити оцінювання ґрунтів і земель та надавати рекомендації щодо підвищення еколого-економічної ефективності використання земель; P14. Вміти застосовувати топографо-геодезичні та землевпорядні методи в практичній діяльності.

2. Організація проведення практики

Місцем проведення практики є відповідні бази практик, з якими укладені угоди про проходження практик здобувачами геолого-географічного факультету. За погодженням з випусковою кафедрою базою виробничої практики також можуть бути навчально-науковий стаціонар геолого-географічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Кринички» (с. Кринички Подільського району Одеського області), Проблемна науково-дослідна лабораторія географії ґрунтів та охорони ґрунтового покриву чорноземної зони (ПНДЛ-4 ОНУ), науково-навчальні і науково-дослідні лабораторії факультету, наукові центри та інші науково-дослідні структурні підрозділи університету. У якості виключення з правил в індивідуальних та особливих випадках базою практики може бути визначена випускова кафедра.

У відповідності до ЗУ «Про освіту» та ЗУ «Про вищу освіту» на час виробничої практики для ЗдВО забезпечують безпечні та нешкідливі умови праці відповідно до освітньо-професійних програм і угод між закладами освіти та підприємствами, установами, організаціями, що надають робочі місця. Адміністрацією геолого-географічного факультету за поданням випускових кафедр затверджується перелік відповідних баз практик, з яким укладені відповідні угоди про співпрацю і проходження практик. Напередодні початку виробничої практики у відповідності до робочого навчального плану готується Наказ ОНУ про проходження ЗдВО виробничої практики, з закріпленням їх за відповідними базами практик та керівниками від кафедр факультету. Форма проведення, загальні організаційні та методичні моменти, відповідальні особи відображаються також у цьому документі.

Вибір місця проходження виробничої практики визначається з урахуванням тематики майбутніх кваліфікаційних бакалаврських робіт, виробничих і науково-дослідних завдань на базах практики, індивідуальних особливостей ЗдВО.

3. Зміст практики

Змістовий модуль 1. Загальні вимоги до організації та проведення практики. Інструктаж з техніки безпеки та охорони праці.

1. Вимоги до організації проведення практики, вимоги до звітної документації (4 год.).

Ознайомлення з навчально-методичним забезпеченням практики та вимогами до звітності за результатами її проходження. Ознайомлення з правилами техніки безпеки та охорони праці під час її проведення.

Змістовий модуль 2. Участь у виконання планової роботи бази практики.

1. Інструктаж з техніки безпеки та охорони праці на базі практики. Ознайомлення з робочим місцем практиканта (4 год.).

Інструктаж з техніки безпеки та правила охорони праці на базі практики. Ознайомлення з базою практикою, нормативними та регламентними документами її діяльності, режимом роботи, графіком і розпорядком робочого дня, тощо. Ознайомлення з робочим місцем на час проходження практики.

2. Участь у виконанні планових робіт і індивідуальних завдань практики (152 год.).

Виконання поставлених завдань керівником практики від підприємства. Збір і обробка літератури, інформаційних джерел, ознайомлення з фондовими і архівними матеріалами бази практики, виконання індивідуальних завдань і узагальнення їх результатів.

Змістовий модуль 3. Підготовка і захист звітної документації за результатами проходження практики.

1. Підготовка і оформлення звітної документації (16 год.).

Підготовка і оформлення щоденника і звіту з практики. Отримання відгуку керівника від бази практики. Представлення звітної документації науковому керівнику від випускової кафедри.

2. Захист звітної документації на випусковій кафедрі (4 год.).

Отримання відгуку керівника практики від кафедри. Захист звіту з практики.

4. Форми занять під час практики

Під час практики половина першого і останнього робочих днів практикант знаходиться на випусковій кафедрі. В перший день проводиться настановча конференція, на якому ЗдВО отримує завдання на практику. В останній день практики проводиться захист звітів за результатами її проходження. Решту часу ЗдВО-практикант проводить на базі практики, де виконує відповідні завдання та роботу у відповідності до внутрішніх нормативних документів, трудового розпорядку підприємства, організації чи установи.

Основною формою проходження практики є очна форма. У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ та оголошенням воєнного стану, тобто проведенням практики в особливий період, можливі відхилення в формі проведення практики, зокрема використання змішаної (очної та онлайн) з застосуванням технологій дистанційного навчання.

Важливе місце під час проходження практики є також самостійна робота практиканта з метою виконання індивідуальних завдань, які передбачені у щоденнику практики. На виконання самостійного індивідуального завдання відводиться не менше 20 год. від загального обсягу практики.

5. Методичне забезпечення

Навчальне і методичне керівництво виробничою практикою бакалаврів здійснює випускова кафедра, а саме кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру. Загальне керівництво, організаційні питання і контроль

виконання завдань практики покладається на керівників, які закріплюються за ЗдВО. Представники підприємств і установ працюють з ними в тісному контакті з питань організації проходження практики та виконання здобувачами її програми. Безпосереднє керівництво практикою ЗдВО на підприємствах і установах здійснює закріплений керівник практики від виробництва з числа кваліфікованих працівників. Зазвичай, у перший робочий день практики проводиться установче організаційне засідання (настановча конференція), яке проводиться особами відповідальним за практики на факультеті та на випусковій кафедрі. На установчому засіданні ЗдВО ознайомлюють з метою, завданнями практики, формами звітності та термінами представлення і захисту звітної документації. Далі ЗдВО у керівників практики від випускової кафедри отримують індивідуальні завдання на практику, індивідуальний план проходження практики, які оформлюються в щоденник практики. Наступним етапом при проходженні практики і прибутті ЗдВО на базу практики є обов'язковість ознайомлення з правилами з охорони праці та техніки безпеки роботи на виробництві (базі практики) з подальшим прослуховуванням відповідного інструктажу та відмітками у спеціальних журналах з охорони праці і техніки безпеки на базі практики.

Протягом усього періоду за ЗдВО закріплюється відповідальна особа (наставник, керівник практики від підприємства), який здійснює поточне керівництво ЗдВО і наприкінці практики оцінює його роботу. Науковий керівник від випускової кафедри періодично контролює проходження практики ЗдВО, консультує та перевіряє стан виконання завдань практики, оформлення звітної документації і готовність до її захисту. Після захисту звітної документації ЗдВО науковий керівник виставляє підсумкову оцінку за результатами проходження практики.

Навчально-методичне забезпечення включає робочу програму практики, підручники, навчальні та методичні посібники і розробки, наукові фахові видання та матеріали (збірники тез) науково-технічних заходів у відповідності до поставлених індивідуальних завдань ЗдВО. Окрім того в залежності від поставлених перед практикантом завдань керівники практики від кафедри ознайомлюють з фондovими і архівними матеріалами, фондами бібліотеки університету і кафедри, рекомендованим переліком літератури і інформаційних джерел за обраною проблематикою досліджень. Додатково ЗдВО можуть використовувати власні конспекти лекцій з навчальних дисциплін, які опанували, а також довідники, атласи, карти та ін.

6. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності є *диференційований залік* у вигляді усного індивідуального опитування студентів за всіма матеріалами практики (включаючи теоретичний та практичний розділи і звітні матеріали).

До здачі заліку ЗдВО допускаються у разі наявності у них заповненого за етапами практики індивідуального польового щоденника та бригадного звіту за окремими темами.

Формами й методами контролю є: поточний контроль; самоконтроль

студента-практиканта; захист звітної документації.

Оцінюючи роботу студентів на практиці, керівники практики повинні проаналізувати його діяльність за такими напрямками:

1. Наявність і якість документації (звіт, щоденник з аналізом роботи кожного дня, їх оформлення та зміст).
2. Дотримання режиму дня.
3. Відповідність роботи плану.
4. Дисциплінованість практиканта, ставлення до роботи.

Поточний контроль здійснюється під час виконання обробки та узагальнення результатів робіт і досліджень та має основною метою перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль є активною формою поглиблення, систематизації та закріплення знань, отриманих під час лекційних занять, самостійної підготовки студентів та виконання практичних робіт. Під час поточного контролю у вигляді усного опитування, рішення ситуаційних задач, обговорення проблемних питань тощо оцінюється рівень засвоєння матеріалу, оволодіння студентом конкретних знань і навичок з чітко визначеної проблеми, активність його роботи, старанність і творчий підхід.

Підсумкове оцінювання проводиться шляхом публічного усного захисту звітної документації.

7. Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів-практикантів

В останній день практики разом із керівниками студенти підводять підсумки. Результати оцінюються у формі диференційованого заліку.

Оцінювання проходження практики проводиться за наявності звітної документації студента, яка містить:

I. Щоденник з проходження практики, який відображає її зміст (план роботи по тижням, відмітки про виконання, робочі записи під час практики, оцінка практиканта від керівника з бази практики).

II. Заключний звіт за результатами практики.

Критерії оцінювання

«Відмінно» - глибоке, усвідомлене розуміння завдань практики, відмінна підготовка, правильне ведення документації, щоденника практики, уміння самостійно опрацьовувати методичну та наукову літературу, проявляти свою креативність та готовність творчо працювати на високому рівні, уміння встановлювати гарний контакт з колегами в колективі.

«Добре» - достатня підготовка до практики: на належному рівні оформлює щоденник практики та іншу звітну документацію, розуміє як здійснювати аналіз роботи.

«Задовільно» - задовільна підготовка до практики, допущення суттєвих помилок у проведенні робіт, оформлення звітної документації проведено не належним чином, неповний та нечіткий аналіз роботи.

«Незадовільно» - нерозуміння завдань практики, не виконання поставлених задач; відсутність або часткове відвідування практики, незадовільне оформлення та ведення щоденника практики та іншої звітної документації, допущення грубих методичних помилок, неспроможність до їх виявлення та усунення.

Розподіл балів, які отримують студенти

Для диф. заліку

Поточний контроль і оцінювання виконання звітних робіт*	Оцінка від керівника з бази практики**	Підсумкове усне опитування (оформлення звітної документації представлення звіту, його захист)***	Сума балів
30	50	20	100

*Поточний контроль здійснює керівник практики від кафедри.

**Оцінка від керівника з бази практики з відповідною характеристикою роботи практиканта проставляється в щоденнику за національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») і закріплюється печаткою бази практики.

***Комісія від кафедри, яка приймає звіти ЗдВО за результатами проходження практики враховує результати поточного контролю від керівника практики від кафедри та оцінку керівника від бази практики шляхом переводу до бальної шкали з врахуванням усних відповідей ЗдВО по захисту звіту.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Вимоги до звіту з практики

Звіт з виробничої практики виконується у одному екземплярі для кожного ЗдВО. Оформлення звіту відбувається у письмовому рукописному (для тексту) та графічному (графіки, профілі, плани, карти). Текст оформляється на стандартних аркушах формату А4 рукописно. Всі матеріали складаються у папку. Аркуші, а також графічні матеріали нумеруються наскрізь і для всього об'єму матеріалів складається зміст, у якому вказується назва виконаної роботи та сторінка (номер).

Звіт має відображати повну характеристику самостійної роботи ЗДВО на базі практики. Звіт про виконану роботу складається у певній послідовності за розділами, які передбачені планом проходження практики. Підготовка звіту є індивідуальною роботою кожного із ЗДВО.

Безвідносно до обраної теми структурні елементи тексту звіту мають містити наступні елементи:

- титульний аркуш;
 - зміст із визначенням сторінок тексту роботи;
 - перелік умовних позначень (за необхідності);
 - вступ;
 - основну частину, яка складається з декількох розділів і підрозділів (за наявності) тощо;
 - висновки;
 - перелік використаних джерел;
 - додатки (за необхідності).
- Загальні вимоги щодо оформлення звіту є наступними:
- Формат аркуша паперу – книжковий, А4 (210x297 мм).
 - Розмір шрифту – 14 pt.
 - Шрифт – Times New Roman.
 - Міжрядковий інтервал – 1,5.
 - Відступ з абзацу – 1,25 см.
 - Вирівнювання – за шириною (основний текст), по центру (заголовки розділів і підрозділів).
 - Поля: ліворуч – 30 мм; праворуч – 15 мм; внизу і зверху – 20 мм.
- Обсяг звіту складає до 25-30 сторінок.

9. Рекомендовані джерела

1. Паньків З.П. Земельні ресурси: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 272 с.
2. Паньків З.П. Еволюція землекористування в Україні. Монографія. Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 188 с.
3. Позняк С.П. Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів : навч.посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 272 с.
4. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. У двох частинах. Ч. 1. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 270 с.
5. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. У двох частинах. Ч. 2. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 286 с.
6. Позняк С. П., Красеха Є. Н., Кіт М. Г. Картографування ґрунтового покриву: Навч. посібник. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 500 с.
7. П'яткова А. В., Гижко Л. В., Буяновський А. О., Біланчин Я. М. Комплексна географічна практика: навчально-методичний посібник. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 154 с.

8. Тортик М.Й., Жанталай П.І., Тригуб В.І. Морфологічні ознаки і будова профілю ґрунтів. Навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2010. 130 с.
9. Чорноземи масивів зрошення Одещини: монографія / За науковою редакцією д. біол. наук, проф. Є. Н. Красехи та к. геогр. наук, доц. Я. М. Біланчина. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2016. 194 с.

Додаткова

1. Географічний атлас Одеської області. Київ: Мапа, 2002. 27 с.
2. Звіт з науково-дослідної роботи „Дослідження природних ресурсів на території Одеської області та оптимізація природокористування” (Заключний) №283 / Науковий керівник Г. П. Пилипенко. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2006. 510 с.
3. Гавриш Н. С. Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти: монографія. Одеса: Юрид. л-ра, 2016. 398 с.
4. Кірічек Ю.О. Оцінка земель. Навчальний посібник. Літограф. Дніпропетровськ. 2016. 454 с.
5. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні: навч. посібник.[Дехтяренко Ю. Ф., Лихогруд М. Г., Манцевич Ю. М., Палеха Ю. М.]. К.: Профі, 2007. 624 с.
6. Медведєва В.В., Пліско І.В., Бігун О.М., Шейко С.М. Оцінювання стану ґрунтів України та їхньої привабливості для інвестування (рекомендації). Харків : Міська друкарня, 2013. 28 с.
7. Позняк С. П., Гавриш Н.С. Господареві про ґрунти і право на них = For the landowner about soils and legal aspects : науково-практичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 250 с.
8. Позняк С.П., Гавриш Н.С. Соціальне ґрунтознавство = Social soil science : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 240 с.
9. Телегуз О. В., Кіт М.Г. Агроекологічна оцінка ґрунтів : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 260 с.
10. Третяк А.М. Землеустрій в Україні: теорія, методологія: Монографія. Херсон, 2013. 650 с.
11. Третяк А.М., Будзяк О.С., Третяк В.М., Дорош О.С., Будзяк В.М., Юречко Ю.О. Екологія землекористування: навчальний посібник. Київ: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 178 с.
12. Ямелинець Т.С. Інформаційне ґрунтознавство : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 352 с.

Електронні інформаційні ресурси

Всі документи бази даних "Законодавство України": <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

- Вісник ОНУ. Серія Географічні та геологічні науки. Режим доступу: <http://visgeo.onu.edu.ua/>.
- Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Режим доступу: <http://land.gov.ua/>.

- Земельний вісник України. Режим доступу: <http://zemvisnuk.com.ua/>
- Національний науковий центр "Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського" НААН України. Режим доступу: <http://www.issar.com.ua/>.
- Національний атлас України. Режим доступу: <http://www.wbc.org.ua/atlas/>.
- Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова. Режим доступу: <http://www.lib.onu.edu.ua/>.
- Український географічний журнал. Режим доступу: <https://ukrgeojournal.org.ua/>